

เทววิทยาแห่งพิธีกรรมวันอาทิตย์

อันสการ์ ชุงโก OSB เขียน

ว. ประทีป แปล

การไปวัดวันอาทิตย์

วันขององค์พระผู้เป็นเจ้าหรือวันอาทิตย์มีบทบาทสำคัญมากในชีวิตจิตของคริสตชน เป็นวันที่สัตบุรุษจะได้สัมผัสสักการะการเป็นพระศาสนจักรนั้นหมายถึงอะไร หลาย ๆ ศาสนาต่างพากันอุทิศวันหนึ่งในรอบสัปดาห์ให้บรรดาศาสนิกชนของตนมาร่วมกันทำพิธีนมัสการ และเป็นหนึ่งเดียวกันในฐานะที่เป็นชุมชนแห่งความเชื่อเดียวกัน ชาวยิวถือเป็นวันเสาร์ และชาวมุสลิมเอาวันศุกร์ แต่บรรดาคริสตชนทั่วโลกถือเอาวันอาทิตย์เป็นวันของพระเจ้า การถือวันอาทิตย์เป็นวันพระนี้ทำให้พวกเขาแตกต่างจากผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ในสมัยแรก ๆ พวกคนนอกศาสนาจึงพูดถึงพวกคริสตชนว่าเป็น “พวกวันอาทิตย์” วันอาทิตย์ในบริบทนี้มีอะไรบางอย่างที่จะต้องนำมาเอามาพูดว่าพวกเขาปฏิบัติกันอย่างไรในวันนี้ คือการเฉลิมฉลอง *Dominicum* ซึ่งเป็นนามที่ใช้แทนคำ “ศีลมหาสนิท” เพราะว่า *Dominicum* ทำการฉลองกันในวันแรกของสัปดาห์ วันอาทิตย์จึงได้รับการขนานนามว่าเป็นวันขององค์พระผู้เป็นเจ้า (*dies dominica*) เพราะฉะนั้นจึงมีการเรียกวันอาทิตย์ในหลาย ๆ ภาษาว่าเป็นวัน *domenica, domingo, demanche* วันขององค์พระผู้เป็นเจ้า (*dies dominica*) จึงเป็นวันสำหรับศีลมหาสนิท (*Dominicum*)

เป็นที่น่าเสียดายว่าสัญลักษณ์ของวันอาทิตย์ได้หายสาบสูญไปในหลาย ๆ ประเทศที่เคยเป็นคาทอลิกมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทวีปยุโรป เสียงระฆังโบสถ์เงียบหายไป วัดเหลือสัตบุรุษแค่ครึ่งเดียว เสื้อผ้าอาภรณ์ที่เคยสวมใส่กันอย่างสวยงามในวันอาทิตย์ไม่มีให้เห็นกันอีกแล้ว และการรับประทานพร้อมหน้ากันภายในครอบครัววันอาทิตย์ก็ไม่มีให้เห็นอีกเช่นกัน สำหรับประเทศฟิลิปปินส์พระศาสนจักรยังสามารถที่จะภูมิใจได้ และก็ต้องขอบคุณพระเจ้ารวมถึงพระสงฆ์ผู้ให้การอภิบาลด้วย ขนบธรรมเนียมคาทอลิกยังมีชีวิตและปฏิบัติกันต่อไป ถึงแม้จะไม่เข้มแข็งอย่างที่เรายากให้มันเป็นก็ตามที่ ประสบการณ์ของข้าพเจ้าในวันอาทิตย์ในช่วงราว ๆ ปี 1990 ในแถบหมู่เกาะแปซิฟิกตอนใต้ ยังเป็นสิ่งที่ฝังจารึกอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าจนยากที่จะลืมเลือน อย่างเช่นในเกาะซามัวตะวันตก สัตบุรุษแต่งตัวสีขาวแต่ละคนถือหนังสือพระคัมภีร์ (ปกแดงสำหรับคาทอลิกและปกดำสำหรับโปรเตสแตนต์นิกายเพรสไบเตเรียน) เดินเป็นแถวไปวัดเพื่อทำพิธีนมัสการในวันอาทิตย์ การเตรียมอาหารนั้นเขาทำกันในวันเสาร์ และมีการจำกัดกันในเรื่องของการเดินทาง การทานอาหารพร้อมหน้ากันในครอบครัวและการพักผ่อนตอนบ่ายคือส่วนหนึ่งของการปฏิบัติตนในวันอาทิตย์ แล้วในตอนเย็นยังมีการไปวัดกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อการทำวัตร มีครั้งหนึ่งที่ต้องปิดสนามบินในวันอาทิตย์ และสิ่งที่ไม่น่าเชื่อก็คือ บรรดานักโทษได้รับอนุญาตให้กลับไปเยี่ยมครอบครัวได้ในวันอาทิตย์อีกด้วย

วันอาทิตย์มีความสำคัญอะไรกันนักหนา และการปฏิบัติตนในวันอาทิตย์มีบทบาทสำคัญอะไรในชีวิตฝ่ายจิตของเราในฐานะที่เป็นคริสตชน? ธรรมนูญของพระศาสนจักรว่าด้วยจารีตพิธีกรรม (มาตรา 106) เตือนว่าวันอาทิตย์ วันขององค์พระผู้เป็นเจ้า “ควรส่งเสริมสัตบุรุษให้มีความศรัทธา” เหตุว่าในวันนี้ ตามธรรมเนียมปฏิบัติของคริสตชน พระคริสตเจ้าได้ทรงกลับคืนพระชนมชีพจากความตาย ปรากฏพระองค์แก่บรรดาอัครสาวก และยังคงกระทำเช่นนี้เรื่อยมาในทุก ๆ วันอาทิตย์ เมื่อคริสตชนพากันมานมัสการร่วมเป็น

หนึ่งเดียวกัน จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่าวันอาทิตย์เป็นวันที่พระสงฆ์มีงานมากที่สุด และคงจะเป็นวันที่พวกเขาไม่มีโอกาสพักผ่อนเลย (ศัพท์ละตินใช้คำว่า *otium* ซึ่งข้าพเจ้าตั้งใจหมายถึง ณ ที่นี้) และพวกเขาจะต้องเผชิญหน้ากับพระองค์ผู้ทรงกลับคืนพระชนมชีพด้วยการอธิษฐานภาวนาสวนตัว สิ่งที่ยังช่วยหน้อยก็คือ คุณพ่อเจ้าอาวาสในบางภูมิภาคของโลกได้รับการขดเขยแแทนการไม่ได้หยุดพักในวันอาทิตย์ด้วยวันจันทร์ ซึ่งพวกเขาจะได้พักผ่อนกันอย่างเต็มที่ ซึ่งก็อาจเป็นคำอธิบายได้ว่าเหตุในจึงไม่มีการโปรดศีลใด ๆ หรือพิธีปลงศพในวันจันทร์สำหรับประเทศฟิลิปปินส์

คงจะเป็นประโยชน์บ้างไม่มากก็น้อยหากจะตั้งข้อสังเกตว่า ระหว่างที่มีการประชุมสังคายนา ปีตาจารย์บางท่านเสนอว่า วันนมัสการประจำสัปดาห์ควรจะเปลี่ยนเป็นอื่นที่เหมาะสมกว่า อย่างเช่นหากเป็นวันศุกร์ก็น่าจะเหมาะสมดีสำหรับประเทศที่เป็นมุสลิมซึ่งไม่ถือเอาวันอาทิตย์ว่าเป็นวันห้ามทำงาน ส่วนในพระศาสนจักรที่ยังเป็นสภาพมิสซังอยู่นั้น หากพระสงฆ์วางวันไหนวันนั้นก็น่าจะเหมาะสมดีสำหรับการนมัสการพระเจ้า แต่คณะกรรมการแห่งสมัชชาตอบว่า ข้อบังคับให้ต้องไป “ร่วมมิสซา” อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้งเป็นเรื่องกฎหมายของพระศาสนจักรซึ่งสังคายนาไม่ควรที่จะไปต้องแตะ จะอย่างไรก็ดี วันอาทิตย์ยังคงจะต้องเป็นวันขององค์พระผู้เป็นเจ้าของอยู่ดี เพราะเหตุว่าเป็นวันที่พระคริสตเจ้าทรงกลับคืนพระชนมชีพจากความตาย ด้านหนึ่งเป็นเรื่องของกฎหมายพระศาสนจักร ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นเรื่องเทววิทยาของวันอาทิตย์

วันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นวันขององค์พระผู้เป็นเจ้าของ

พระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่บันทึกไว้ว่า พระคริสตเจ้าทรง ทรงกลับคืนพระชนมชีพ ในวันอาทิตย์วันแรกของสัปดาห์ และเป็นวันที่ 3 หลังจากวันที่พระองค์สิ้นพระชนม์ หลังจากที่ได้ ทรงกลับคืนพระชนมชีพแล้ว พระองค์ได้ทรงปรากฏองค์มาเยี่ยมบรรดาอัครสาวกตามคำบอกเล่าโดยพระวรสารของนักบุญลูกา บทที่ 24 และของนักบุญยอห์น บทที่ 21 โดยมีการกล่าวว่า พระองค์ทรงประจักษ์มาในวันแรกของสัปดาห์ ดูเหมือนจะเป็นความรู้สึกของอัครสาวกว่า วันอาทิตย์ไม่ใช่เป็นเพียงวันที่จะต้องระลึกถึงการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้าเท่านั้น แต่ยังคงต้องเป็นวันที่เราได้พบปะสัมผัสกับพระองค์ด้วย ในศตวรรษที่ 2 นักบุญจัสตินผู้เป็นมรณสักขีรายงานไว้ว่า ในวันอาทิตย์ “เราทุกคนต่างพากันไปร่วมประชุมกัน เพราะว่ามันเป็นวันที่พระเยซูคริสตเจ้าพระผู้ไถ่ของเรา ทรงกลับคืนพระชนมชีพ จากความตาย...และพระองค์ได้ทรงปรากฏให้บรรดาอัครสาวกและสานุศิษย์เห็น” (Apology I, c. 67) ปกติเรามักถือกันว่าวันอาทิตย์คือวันแห่งการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้า และเรามักจะเตือนบรรดาสัตบุรุษให้ไปวัดเพื่อทำการฉลองศีลมหาสนิท เพื่อเป็นการระลึกถึงการ กลับคืนพระชนมชีพ ของพระคริสต์เจ้า แต่สำหรับเชิงอภิบาลคงจะเป็นประโยชน์ไม่น้อยเลยหากเราจะอธิบายว่า วันอาทิตย์ยังเป็นวันแห่งการปรากฏองค์ของพระเยซูคริสตเจ้าผู้ทรงกลับคืนพระชนมชีพ จากความตาย ในวันอาทิตย์พระคริสตเจ้าทรงปรากฏองค์ต่อบรรดาสัตบุรุษที่มาชุมนุมกันโดยอาศัยการประกาศพระวาจาและการหักปัง ศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์จึงมิได้เป็นแต่เพียงการระลึกถึงการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้าเท่านั้น มันยังเป็นประสบการณ์แห่งการปรากฏองค์เสมาของพระคริสตเจ้าท่ามกลางสัตบุรุษที่มาชุมนุมกันอีกด้วย

พระคริสตเจ้าทรงปรากฏองค์มาหาศิษย์ของพระองค์อย่างไร? พระวรสารบอกเราว่า พระองค์ทรงปรากฏมาในร่างที่ ทรงกลับคืนพระชนมชีพ พระองค์ทรงเดินผ่านประตูที่ปิดอยู่ และทันทีทันใดพระองค์ก็ทรงประทับอยู่ในหมู่พวกเขา พระองค์ทรงแสดงให้พวกเขาเห็นถึงเครื่องหมายแห่งการถูกตรึงบนไม้กางเขน

ของพระองค์ แล้วพระองค์ก็ทรงบอกโทมัสให้เอานี้มาสัมผัสกับรอยแผลที่ฝ่าพระหัตถ์และสีข้างของพระองค์ ความสำคัญแห่งการปรากฏองค์ในร่างกายของพระคริสตเจ้าไม่อาจที่จะมองข้ามหรือเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปได้ คำคมของแตร์ตุลเลเซียนช่างเหมาะสมเสียจริง ๆ caro, salutis cardo (พระกายกลายเป็นหลักประกันแห่งความรอดพ้น) การประจักษ์ด้วยพระกายของพระองค์ในเวลาต่อมาคือรูปแบบของการชุมนุมกันในวันอาทิตย์ มีการประกาศพระวาจา และมีการหักปัง

แต่การประจักษ์ของพระคริสตเจ้าที่มีผลต่อเนื่องกับการนมัสการพระเจ้าของเราในวันอาทิตย์นั้น ถูกบันทึกโดยพระวรสารของนักบุญลูกา ในบทที่ 24 ข้อ 13-15 ศิษย์สองคนหมดกำลังใจเพราะเหตุการณ์ในวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ จึงออกเดินทางจากนครเยรูซาเล็มโดยมุ่งหน้าไปยังหมู่บ้านเอมมาอูสเพื่อที่จะกลับบ้าน วันนั้นเป็นวันอาทิตย์วันแรกของสัปดาห์ และเป็นวันที่สามหลังจากวันที่พระเยซูถูกตรึงบนไม้กางเขน พระคริสตเจ้าทรงร่วมเดินทางไปกับพวกเขาโดยที่พวกเขาจำพระองค์ไม่ได้ พอตกเย็นเมื่อเดินทางไปถึงเอมมาอูสศิษย์ทั้งสองจึงเชิญหรืออาจขอร้องให้พระองค์ร่วมรับประทานอาหารเย็นกับพวกเขา เมื่อนั่งที่โต๊ะเรียบร้อยแล้ว พระองค์ทรงหยิบปังขึ้น ทรงอธิษฐาน บิออก และมอบปังให้แก่เขาทั้งสอง ณ บัดดลนั้น ตาเขาก็สว่างขึ้นมาทันที พวกเขาจำพระองค์ได้เพราะการหักปังนั่นเอง พวกเขาจึงเข้าใจอำนาจแห่งคำพูดของพระองค์ที่ทรงมีต่อพวกเขา “เราไม่รู้สึกว่าดวงใจของเราถูกเป็นไฟดอกหรือ ในขณะที่พระองค์ทรงสนทนากับเราระหว่างทาง และทรงอธิบายพระคัมภีร์ให้เรา? ” ศิษย์ทั้งสองคุ้นเคยกับสโตลส์ส่วนตัวที่พระเยซูทรงใช้เมื่อพระองค์ทรงเทศนาและหักปังในอาหารมื้อค่ำ พระเยซูทรงปฏิบัติเช่นเดียวกันครั้งแล้วครั้งเล่าเป็นเวลา 3 ปีก่อนที่พวกเขาจะได้ทำการเลี้ยงอาหารค่ำมื้อสุดท้าย ความคุ้นเคยทำให้พวกเขาจำพระคริสตเจ้าได้ และสำหรับสัตบุรุษของเราทุกวันนี้จะให้มันแตกต่างไปจากสิ่งนี้ได้อย่างไร? คำพูดที่ขินหูและสัญลักษณ์ที่ขินตาในพิธีบูชาขอบพระคุณควรไหมที่จะเป็นเครื่องหมายที่แน่นอนเพื่อที่พวกเราจะได้ตระหนักดีถึงการประทับอยู่ของพระคริสตเจ้าท่ามกลางเรา?

เรื่องราวเอมมาอูสคือภาพลักษณ์ของการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์สำหรับศิษย์รุ่นแรก ของพระคริสตเจ้า พิธีประกอบด้วยการอ่านพระคัมภีร์และการหักปัง เมื่อผู้ประกอบพิธีอ่านและอธิบายพระวาจาต่อที่ชุมนุม พวกเขาจะเห็นด้วยสายตาแห่งความเชื่อว่าเป็นพระคริสตเจ้าเองที่ทรงประกาศพระวรสารแก่พวกเขา เฉากเช่นที่พระองค์ทรงได้กระทำในระหว่างการเดินทางไปเมืองเอมมาอูส และเมื่อพระสงฆ์หยิบปังและถ้วยเหล้าองุ่นขึ้นมา กล่าวขอบพระคุณ และแจกจ่ายให้กับสัตบุรุษ พวกเขา ก็เข้าใจด้วยความเชื่อเช่นเดียวกันว่าพระคริสตเจ้าเองเป็นผู้ที่หักปัง เหมือนกับที่พระองค์ทรงกระทำในบ้านของศิษย์สองคนนั้น เรื่องราวเอมมาอูสดูเหมือนจะบอกเราว่า การเฉลิมฉลองของบรรดาคริสตชนที่เป็นหลักของวันอาทิตย์คือศีลมหาสนิท ในขณะที่พระคริสตเจ้าผู้ทรงกลับคืนพระชนมชีพทรงตรัสกับพวกเขาโดยอาศัยการประกาศพระวาจาของพระเจ้าและประทานพระองค์แก่พวกเขาในศีลศักดิ์สิทธิ์แห่งพระกายและพระโลหิตของพระคริสตเจ้า

นับตั้งแต่โบราณกาลมาแล้ว การถือวันอาทิตย์เป็นวันขององค์พระผู้เป็นเจ้าจะควบคู่กันเสมอกับการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิท สำหรับคริสตชนยุคต้น ๆ วันอาทิตย์เป็นวันขององค์พระผู้เป็นเจ้าและจะถือว่าวันนั้นไม่ได้ปฏิบัติกันอย่างถูกต้องหากไม่มีการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิท พูดอีกอย่างหนึ่งคือ การเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทนั่นเองที่ทำให้วันอาทิตย์เป็นวันขององค์พระผู้เป็นเจ้า ศีลมหาสนิทคือเอกลักษณ์หนึ่งเดียวและหนทางเดียวของพระศาสนจักรในการรำลึกถึงการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้าในวันอาทิตย์ รวมถึงการที่จะมีประสบการณ์ครั้งแล้วครั้งเล่ากับการประทับอยู่ของพระองค์ในพระวาจาและในศีลศักดิ์สิทธิ์ เราได้รับการบอกกล่าวว่าในศตวรรษที่ 2 บรรดาฆราวาสนักบวชวาปีนิยานได้ทำการขอร้องผู้คุมอนุญาตพวกเขาให้ทำ

การเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์ในคุก มิฉะนั้นแล้วพวกเขาจะใช้วันของพระเจ้าอย่างไรโดยที่ไม่ได้รับประสบการณ์กับการประทับอยู่ของพระองค์ในศีลศักดิ์สิทธิ์? บรรดาคริสตชนจะพากันยึดถือเอาวันขององค์พระผู้เป็นเจ้าเป็นวันที่มีความสำคัญสูงสุดเสมอ จนกว่าพวกเขาไม่มีทางที่จะจงใจละเลยมันไปได้ นั่นคือการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิท แม้จะเป็นช่วงเวลาแห่งการเบียดเบียน หรือแม้พวกเขาจะอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมหรือสังคมต่างด้าวชาวต่างแดนที่เป็นศัตรูกับความเชื่อของตน มีเรื่องเล่ามากมายเกี่ยวกับคริสตชนที่ถูกเบียดเบียนแต่ก็แอบรวมตัวกันอย่างลับ ๆ ในวันอาทิตย์เพื่อที่จะทำการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิททั้งที่ต้องเสี่ยงกับชีวิต พวกเขาเหล่านี้คือประจักษ์พยานที่น่าประทับใจเป็นอย่างยิ่งสำหรับเรา

ดังนั้น จึงพอที่จะทำให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดธรรมนูญว่าด้วยพิธีกรรม (มาตรา 106) จึงยืนยันว่า “ในวันนี้สัตบุรุษของพระคริสตเจ้าต้องมารวมตัวกัน เพื่ออาศัยการฟังพระวาจาของพระเจ้า และมีส่วนร่วมในศีลมหาสนิท พวกเขาจะได้รำลึกถึงพระทรมาน การกลับคืนพระชนมชีพ และพระสิริรุ่งโรจน์ของพระเยซูคริสตเจ้า” ขออนุญาตหยิบยกเอาคำพูดในย่อหน้าที่ 180 แห่งเอกสารของการประชุมสมัชชาสามัญครั้งที่ 2 ของสภาพระสังฆราชฟิลิปปินส์ที่เน้นเรื่องความสำคัญของการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์สักหน่อย เอกสารดังกล่าวระบุว่า “สำหรับสัตบุรุษส่วนใหญ่ มันคือโอกาสสำคัญ (คงจะเป็นโอกาสเดียวกระมัง) ที่พวกเขาจะได้มีประสบการณ์กับพระศาสนจักร มันยังเป็นโอกาสเดียวในรอบสัปดาห์ที่สัตบุรุษส่วนใหญ่จะได้รับอาหารบำรุงชีวิตจิตบ้าง” การไปวัดวันอาทิตย์ไม่เป็นเพียงแต่การรำลึกถึงการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้าเท่านั้น ไม่ได้เป็นโอกาสที่จะทำให้สัตบุรุษได้มีโอกาสพบกับพระคริสตเจ้าผู้ทรงกลับเป็นขึ้นมาเท่านั้น มันยังเป็นโอกาสให้สัตบุรุษได้มีประสบการณ์แห่งการเป็นพระศาสนจักรอีกด้วย วันอาทิตย์เป็นวันหนึ่งในรอบสัปดาห์ที่บรรดาสัตบุรุษต่างพากันมาชุมนุมกันที่วัดในฐานะที่เป็นพระศาสนจักร เพื่อที่จะฟังพระวาจาของพระเจ้าและมีส่วนร่วมในการหักปัง ซึ่งยังผลให้พวกเขามีประสบการณ์ร่วมกันในฐานะที่เป็นชุมชนแห่งผู้มีความเชื่อถึงการประจักษ์ของพระคริสตเจ้าโดยอาศัยศีลศักดิ์สิทธิ์

วันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นวันแรกและวันที่แปด

วรรณกรรมของปีตาจารย์ (ธรรมนูญว่าด้วยพิธีกรรมก็เช่นเดียวกัน) เรียกวันอาทิตย์ว่าเป็นวันที่แปดถึงแม้ว่าจะมีเพียง 7 วันในหนึ่งสัปดาห์โดยมีวันอาทิตย์เป็นวันแรก ธรรมเนียมประเพณีของคริสตชนตั้งแต่ศตวรรษที่ 4 ก็เรียกวันอาทิตย์ว่าเป็นวันที่แปดของสัปดาห์เช่นกัน นี่หมายความว่าในรอบหนึ่งสัปดาห์ วันอาทิตย์เป็นทั้งวันเริ่มต้น (วันแรก) ของสัปดาห์และวันที่ถัดไปจากวันเสาร์ ซึ่งวันเสาร์เป็นวันที่เจ็ด วันที่แปดยังอาจหมายถึงการต่อรอบสัปดาห์ให้อยู่นอกกรอบของเวลา ในมิติของการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้า เราอาจเข้าใจได้ว่าวันที่หนึ่งและวันที่แปดหมายความว่ารอบสัปดาห์เริ่มและปิดลงด้วยวันขององค์พระผู้เป็นเจ้า เราอาจกล่าวในรูปของสัญลักษณ์ได้ว่า รอบสัปดาห์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งชีวิตของเราในโลกนี้เริ่มและจบลงด้วยพระธรรมล้ำลึกปัสกา ข้าพเจ้าก็รู้ตัวดีเหมือนกันว่า การกล่าวของข้าพเจ้าในครั้งนี้อาจสร้างความสับสนมากขึ้นแทนที่จะช่วยทำให้มันกระจ่างขึ้น จึงคิดว่าการบอกกล่าวสัตบุรุษเกี่ยวกับเทววิทยาของวันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นวันแรกและวันที่แปดอาจจะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมที่จะเทศน์บนธรรมาสันในวันอาทิตย์ แต่ก็ควรระมัดระวังอย่าปล่อยให้ตัวเองไปไปตามกระแสของโลกธุรกิจที่ถือว่าวันอาทิตย์เป็นวันที่เจ็ดของสัปดาห์ เพราะเหตุว่าวันทำงานเริ่มกันที่วันจันทร์และวันอาทิตย์ก็คือส่วนหนึ่งของวันสุดสัปดาห์ อย่างน้อยปฏิบัติกันเขาก็ถือปฏิบัติกันเช่นนี้ สำหรับประเด็นนี้เทววิทยาแห่งวันอาทิตย์มีเรื่องที่จะต้องพูดกันมากเกี่ยวกับความเชื่อของคาทอลิกในการกลับคืนพระชนมชีพและความหวังของเราที่จะได้ชีวิตนิรันดร

เทววิทยาสำคัญที่อยู่เบื้องหลังของวันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นวันแรกของสัปดาห์ก็คือ เราเริ่มต้นสัปดาห์ด้วยการประกาศความเชื่อของเราในพระธรรมล้ำลึกแห่งการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้า ในฐานะที่เป็นคริสตชนเราตระหนักดีว่า การกลับคืนพระชนมชีพ ของพระคริสตเจ้าให้ความหมายและแรงบันดาลใจสำหรับการดำเนินชีวิตในแต่ละสัปดาห์ของเรา การกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้าคือกุญแจดอกสำคัญสำหรับความเข้าใจชีวิตของคริสตชน นักบุญเปาโลเขียนไว้ว่า “ถ้าพระคริสตเจ้ามิได้ทรงกลับคืนพระชนมชีพ การเทศน์สอนของเราก็ไร้ประโยชน์ และความเชื่อของท่านก็ไร้ประโยชน์เช่นเดียวกัน... ถ้าเรามีความหวังในพระคริสตเจ้าเพียงเพื่อชีวิตนี้เท่านั้น เราก็เป็นมนุษย์ที่น่าสงสารที่สุด ” (1 คร 15 : 14) ความสัมพันธ์ระหว่างวันแรกของสัปดาห์กับการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้าจะเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นหากเรานำเอามาเปรียบเทียบกับการทำวัตร ที่เริ่มด้วยการปฏิบัติไปตามอันดับวงจรของแต่ละวันโดยเริ่มจาก การกลับคืนพระชนมชีพ เราเริ่มฉลอง การกลับคืนพระชนมชีพ ของพระคริสตเจ้ากันแต่เช้าตรู่ก่อนที่จะจะเริ่มงานใด ๆ ในวันนั้น เพื่อความคิดและการกระทำของเราตลอดสัปดาห์จะได้รับหล่อเลี้ยงและเชื่อมโยงกันกับพระธรรมล้ำลึกยิ่งใหญ่แห่งความเชื่อ เช่นเดียวกัน ทุกวันแรกของสัปดาห์ นั่นคือทุกวันอาทิตย์ เราทำการระลึกถึงการกลับเป็นขึ้นมาจากความตายของพระคริสตเจ้าเพื่อที่เหตุการณ์นั้นจะได้เป็นแรงบันดาลใจสำหรับเราตลอดทั้งสัปดาห์

ในอีกมุมมองหนึ่ง เทววิทยาสำคัญที่อยู่เบื้องหลังของวันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นวันที่แปดก็คือว่า ในวันนี้เรามีโอกาสที่จะเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะย่างเข้าสู่โลกแห่งความเป็นนิรันดร์ พระคริสตเจ้าผู้ทรงกลับคืนพระชนมชีพทรงปรากฏองค์แก่เราในวันอาทิตย์ และทรงยกระดับการใช้ชีวิตประจำวันของเราให้เห็นการเฉลิมฉลองที่น่าชื่นชมยินดีในการกลับคืนพระชนมชีพของพระองค์ วันอาทิตย์ทำให้เราได้ลิ้มรสของสิ่งที่กำลังรอคอยเราอยู่ในภพที่เป็นนิรันดร์ ดังนั้นการไปวัดวันอาทิตย์จึงเป็นการลิ้มรสล่วงหน้าแห่งความชื่นชมยินดีนิรันดร์ และเป็นการแสดงออกซึ่งความเชื่อของเราในชีวิตที่จะดำรงอยู่ต่อไปหลังชีวิตในโลกนี้ ในขณะที่เดียวกันเราก็พร้อมใจกันยืนยันว่า เราที่เป็นคริสตชนไม่ได้ตกเป็นทาสแห่งความชั่วช้าอีกแล้ว เราคือบุตรที่มีอิสระของพระเจ้า และเราต้องลอยตัวขึ้นที่สูงเหนือความบาปทั้งหลายของมวลมนุษย์ วันอาทิตย์จึงกลายเป็นเครื่องหมายแห่งความหวังของคริสตชนท่ามกลางโลกที่เต็มไปด้วยอำนาจแห่งความชั่วร้ายต่าง ๆ นานา

ด้วยเหตุที่คริสตชนเรามักจะมัวแต่กังวลอยู่กับสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ของโลก (สงคราม การก่อการร้าย ความยากจน การเจ็บไข้ได้ป่วย ความอยุติธรรม การกดขี่ข่มเหงกัน ฯลฯ) ทำให้ความสนใจของเราบ่อยครั้งถูกผลักให้ไปสู่สิ่งที่ทำให้อูเหมือนว่าเป็นความจริงที่สิ้นหวัง ดังนั้นเราจึงมักจะมีแนวโน้มที่จะละเลยกับปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งของความเป็นคริสตชนไป นั่นคือ ความหวัง หวังที่จะเห็นโลกที่ดีกว่า หวังที่จะได้ลิ้มรสล่วงหน้าถึงความสุขนิรันดร์แม้ในโลกนี้ นี่คือนิสัยที่วันอาทิตย์ในฐานะเป็นวันที่แปดของสัปดาห์สามารถที่จะเป็นหลักประกันให้แก่เรา กล่าวคือ สำหรับผู้ที่เชื่อในพระคริสตเจ้าแล้วจะมีชีวิตมากกว่าที่จะมีแต่ความทุกข์เวทนา

วันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นวันพักผ่อน

จักรพรรดิคอนสแตนตินเป็นผู้ริเริ่มให้มีการหยุดพักผ่อนในวันอาทิตย์เพื่อสนับสนุนให้บรรดาสัตบุรุษพากันไปมีส่วนร่วมในการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทอย่างสง่า ก่อนหน้านั้นจักรวรรดิโรมันถือวันเสาร์เป็นวันหยุดพัก บรรดาคริสตชนและคนอื่น ๆ ทั่วไปจึงต้องทำงานกันในวันอาทิตย์ แม้ว่าพวกเขาจะจัดเวลา

เข้าตรูไว้สำหรับการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์ก็ตาม เราทราบว่ายิวที่บังเอิญได้รับประโยชน์จากอาณาจักรโรมันที่จัดให้วันเสาร์เป็นวันหยุดราชการนั้นต่างไม่พอใจกับการเปลี่ยนวันหยุดซึ่งเท่ากับเป็นการเอาใจพวกคริสตชน แต่ก็น่าที่จะจำใจไว้ว่าจุดประสงค์แรกที่คอนสแตนตินประกาศวันอาทิตย์ให้เป็นวันหยุดก็เพื่อที่จะส่งเสริมการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์ เรื่องความคิดที่จะทำให้การเฉลิมฉลองมีความสง่างามยิ่งขึ้นนั้นหมายถึงการฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์เป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นวันที่สัตบุรุษหยุดงานกันเพื่อจะได้มีเวลามากขึ้นในการทำการนมัสการพระเจ้าอย่างสง่า

ที่ว่าความคิดที่จะทำให้การเฉลิมฉลองมีความสง่างามยิ่งขึ้นนั้น ข้าพเจ้าหมายถึงการจัดอันดับความสง่างามของจารีตพิธี มีบางชุมชนที่จัดพิธีบูชาขอบพระคุณในวันธรรมดาว่ากว่าเป็นมิสซาวันอาทิตย์ จะเป็นประโยชน์มากในการระลึกว่าการจัดการเฉลิมฉลองอย่างสง่านั้นมิได้หมายถึงการนำเอาสัญลักษณ์ใหม่ ๆ หรือการกระทำอะไรใหม่ ๆ เข้ามาหรือยึดพิธีกรรมให้ยาวออกไปเกินความจำเป็น สิ่งที่ข้าพเจ้าหมายถึงก็คือทำให้จารีตพิธีเดิมที่มีอยู่แล้วเกิดความสมบูรณ์ เช่น ขับร้องบทที่ควรจะเอมาร้อง ใช้หนังสือพระวรสาร การใช้อาภรณ์และภาชนะที่ถูกต้อง การแต่งวัดอย่างเหมาะสม รวมถึงสิ้นระฆังหากเป็นไปได้

ธรรมนูญของพระศาสนจักรว่าด้วยพิธีกรรม (มาตรา 106) เตือนว่า วันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันสำคัญที่สุดในบรรดาวันหยุดทั้งหลาย ควรที่จะ “เป็นวันแห่งความชื่นชมยินดีและเป็นอิสระจากการทำงาน ” ข้าพเจ้าขอตั้งข้อสังเกตไว้ ณ ที่นี้ว่า สังคายนามิต้องการที่จะให้การพักผ่อนในวันอาทิตย์เป็นกฎที่ต้องปฏิบัติกันอย่างเด็ดขาด เรามักจะได้ยินสัตบุรุษบางคนสารภาพบาปเพราะทำงานที่ได้รับค่าจ้างในวันอาทิตย์ และก็มีกรณีอีกเช่นเดียวกันที่ผู้ฟังแก้บาปถือว่าการกระทำเช่นนี้เป็นบาปหนัก แต่จากการอภิปรายของสังคายนารอบมาว่าบรรดาปีศาจแห่งสังคายนาก็อดการพักผ่อนในวันอาทิตย์ว่าเป็นเรื่องรองหากจะนำมาเปรียบกับการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันนั้น ซึ่งประเด็นหลังนี้เป็นการทำงานวันอาทิตย์ให้เป็นวันของพระเจ้า จะอย่างไรก็ตาม เป็นต้นหากเกี่ยวกับความยากจนที่จำเป็นจะต้องทำงานในวันอาทิตย์เพื่อหาเลี้ยงท้อง ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องถือให้ทั้ง 24 ชั่วโมงเป็นเวลาสำหรับการพักผ่อนเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิท ที่เห็นชัดเจนได้แก่คำเตือนจากหนังสือคำสอนของพระศาสนจักรข้อ 2186 ที่บอกว่า “คริสตชนที่มีโอกาสพักผ่อนควรคิดถึงบรรดาพี่น้องชายหญิงของตนที่มีความต้องการและสิทธิเดียวกัน แต่ไม่สามารถหยุดพักผ่อนจากการทำงานเพราะความยากจนและความจำเป็น”

ในประเทศฟิลิปปินส์กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่มีการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์กันที่ห้างสรรพสินค้าและสถานที่ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของลูกจ้างที่ต้องทำงาน แต่ก็ไม่ได้อยู่อย่างหนึ่งที่ทุกคนนี้แผ่ไปถึงคนอื่น ๆ ที่แหกกันไปยังห้างสรรพสินค้าในวันอาทิตย์ด้วย ซึ่งทำให้มีผลเสียต่อการมีส่วนร่วมในชีวิตของชุมชนวัด ข้าพเจ้าเห็นใจคุณพ่อเจ้าวัดที่พากันบ่นถึงสัตบุรุษของตนที่ชอบไปฟังมิสซาในวัดที่มีแอร์หรือตามห้างสรรพสินค้าที่เย็นฉ่ำ แต่ก็ยังมากวนใจพระสงฆ์เพื่อขอให้ทำพิธีโปรดศีลล้างบาป พิธีแต่งงาน โปรดศีลเจิม และพิธีปลงศพ

ปัจจุบันในประเทศที่พัฒนาแล้วและระหว่างชนชั้นกลาง วันอาทิตย์กลายเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ใหม่ที่เรียกกันว่า “วันสุดสัปดาห์” วันสุดสัปดาห์ที่กำลังเพี้ยนไปจากการพักผ่อนในวันอาทิตย์ มักจะมีคุณสมบัติของการท่องเที่ยวและการพักผ่อนสำหรับคนที่มีสตางค์ รูปแบบใหม่ของการใช้วันหยุดสุดสัปดาห์นี้เป็นเหตุของการไม่ไปฟังมิสซาในวัดที่ตนสังกัด และในหลาย ๆ กรณีทำให้การมีส่วนร่วมในการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทลดถอยน้อยลง หากฟิลิปปินส์มีมิสซาวันอาทิตย์ที่ห้างสรรพสินค้า อีกหน่อยวัดบางวัดในยุโรปก็อาจต้องมีมิสซาที่ชายหาดในฤดูร้อนเพื่อประโยชน์ของผู้ที่ไปเล่นน้ำทะเลกัน

สำหรับกรณีของความยากจน การหยุดพักผ่อนในวันอาทิตย์อาจเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก คนจนไม่มีทางเลือกหรือโอกาสที่จะหยุดงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นงานตามข้อตกลงที่พวกเขาจะได้รับค่าแรงตามจำนวนชั่วโมงที่เขาทำงาน ไม่ทำงานก็ไม่มีเงิน สำหรับคนจำพวกนี้ไม่มีคำว่า “หยุดวันสุดสัปดาห์” การอยู่ไกลจากวัดอาจเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่มีเหตุผลทำให้ไปวัดไม่ได้ ส่วนการที่มีพระสงฆ์ไม่เพียงพอก็ทำให้ปัญหามันใหญ่ขึ้นไปอีก แรกเริ่มเดิมทีการแนะนำให้สัตบุรุษมารวมชุมนุมกันในวันอาทิตย์ในกรณีที่ไม่ได้มีพระสงฆ์ถูกถือว่าเป็นทางเลือกแทนการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทในวันอาทิตย์แบบชั่วคราว ครั้นเวลาผ่านไปมันกลับกลายเป็นทางออกถาวรไปเสียแล้ว แน่หนอนที่สุดว่าความคิดนี้น่าชมและมีผลดีในเชิงอภิบาล ชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางที่มีพระสงฆ์ อย่างน้อยก็สามารถที่รับฟังพระวาจาของพระเจ้าและรับศีลมหาสนิทได้ จึงไม่มากนักน้อยเท่าที่ได้ทำการเฉลิมฉลองการเสด็จกลับคืนพระชนม์ชีพ ได้พบกับพระคริสตเจ้าผู้เสด็จกลับคืนพระชนม์ชีพ และมีประสบการณ์กับการที่เป็นชุมชนคริสตชนชนที่ได้มาทำการนมัสการร่วมกัน

แต่สำหรับชุมชนวัด การหยุดพักวันอาทิตย์ไม่ควรหมายถึงการหยุดพักจากงานแห่งความรักและปัญหาของสังคมไปด้วย การรับใช้ที่เป็นมืออาชีพของแพทย์ ทนายความ และครูที่มอบให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแก่คนยากไร้ของชุมชนควรที่จะเป็นจุดเด่นแห่งการรักษารวันอาทิตย์ให้เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ การชุมนุมกันในวันอาทิตย์ไม่ได้จบลงเพียงที่วัด แต่จะต้องดำเนินต่อไปในคลินิกและห้องเรียนของวัด ผู้นำฆราวาสออกเยี่ยมคนเจ็บคนไข้ ผู้สูงอายุ และผู้พิการที่ออกจากบ้านไม่ได้ เพื่อที่จะนำเอาพระวาจา ศีลมหาสนิท และความบรรเทาฝ่ายจิตของชุมชนมายังพวกเขา ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว นักบุญจัสตินผู้เป็นมรณสักขีบอกว่าการเก็บถุงทานในวัดไม่ว่าจะเป็นเงินหรือวัสดุสิ่งของได้ถูกนำมาแบ่งปันปันส่วนเพื่อคนจน แม่หม้าย และเด็กกำพร้า สิ่งที่เรื่องนี้บอกเราก็คือ การเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทวันอาทิตย์จะยังไม่สมบูรณ์ หากไม่มีการเลื่อนไหลไปสู่การบริการชุมชน คำประกาศแห่งสังคายนาครั้งที่ 2 ของสภาพระสังฆราชฟิลิปปินส์เตือนว่า “การบริการรับใช้ทำให้การนมัสการเกิดความสมบูรณ์ในการทำให้วันอาทิตย์อันเป็นวันของพระเจ้านั้นศักดิ์สิทธิ์”

การชุมนุมวันอาทิตย์โดยไม่มีพระสงฆ์

ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะพูดถึงกฎระเบียบของจารีตพิธีและกฎหมายของพระศาสนจักรที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมของสัตบุรุษในวันอาทิตย์เมื่อขาดพระสงฆ์ จุดประสงค์ของข้าพเจ้าก็เพื่อที่จะเอาการปฏิบัติที่เกี่ยวกับเทววิทยามาแจ้งให้ทราบเท่านั้น เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 1988 สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 ได้เห็นชอบคู่มือคำแนะนำในการชุมนุมของสัตบุรุษในวันอาทิตย์โดยที่ไม่มีพระสงฆ์ ขออนุญาตนำเอาประเด็นที่เกี่ยวข้องจากเอกสารดังกล่าวมาเรียนให้ท่านทราบดังต่อไปนี้

1. นักบุญอิกญาซีโอแห่งอันทิโอค ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเฉลิมฉลองวันอาทิตย์สำหรับชีวิตคริสตชนว่า “คริสตชนมิได้ถือวันสัปดาห์โตอีกแล้ว แต่จะเจริญชีวิตตามวันของพระเจ้า ซึ่งเป็นวันที่ชีวิตของเราได้รับการไถ่กู้โดยอาศัยพระเยซูคริสตเจ้าและการสิ้นพระชนม์ของพระองค์” (To the Magnesians, 9) ใน “จิตสำนึกแห่งความเชื่อ” ของพวกเขา บรรดาสัตบุรุษทั้งในขณะนี้และในอดีตถือวันของพระเจ้าเป็นชีวิตจิตใจ จนกว่าพวกเขาไม่เคยที่จะพลาดโอกาสในการถือปฏิบัติ แม้ในยามที่มีการเบียดเบียนหรือท่ามกลางวัฒนธรรมที่แตกต่างหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อความเชื่อของพวกเขา
2. ต่อไปนี้คือสิ่งสำคัญที่ต้องปฏิบัติในการชุมนุมของสัตบุรุษในวันอาทิตย์

- การชุมนุมของสัตบุรุษเพื่อแสดงถึงความเป็นพระศาสนจักร ไม่ใช่เป็นความคิดของพวกเขาเอง แต่เป็นการที่พระเจ้าทรงเรียกร้องพวกเขาให้มาชุมนุมกัน กล่าวคือในฐานะที่เป็นประชากรของพระเจ้าตามโครงสร้างของมนุษย์ มีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นประธานในการชุมนุม และพระสงฆ์กระทำการในฐานะที่เป็นผู้แทนของพระคริสตเจ้า มีการอบรมพระธรรมล้ำลึกปัสกา โดยอาศัยพระคัมภีร์ที่ถูกประกาศ และได้รับการอธิบายโดยพระสงฆ์หรือสังฆานุกร
 - การเฉลิมฉลองบูชาศีลมหาสนิทซึ่งพระธรรมล้ำลึกปัสกาถูกนำมาเผยแสดง กระทำการโดยพระสงฆ์ในนามของพระคริสตเจ้า และถูกนำมาถวายในนามของคริสตชนทั่วโลก
3. ในการอภิบาลควรที่จะมีเป้าประสงค์นี้เหนือสิ่งใด กล่าวคือการบูชามิสซาวันอาทิตย์ต้องถือว่าเป็นการเกิดใหม่อีกครั้งอย่างแท้จริงซึ่ง พระธรรมล้ำลึก ปัสกาของพระคริสตเจ้า และเป็นการแสดงออกอย่างครบถ้วนของพระศาสนจักร “ตั้งแต่วันของพระเจ้าจึงเป็นวันศักดิ์สิทธิ์วันแรก และควรที่จะเสนอให้เป็นศรัทธาของสัตบุรุษและให้มีการอบรมสอนสัตบุรุษด้วย ... ส่วนการเฉลิมฉลองอื่นๆ นั้น นอกจากจะมีความสำคัญจริงๆ จะต้องไม่ถือว่ามีความสำคัญเหนือวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นรากฐานและแก่นของปีจารีตพิธีทั้งหมด” (SC 106)
 4. หลักการดังกล่าวควรนำมาแจ้งและอบรมสัตบุรุษตั้งแต่แรกเริ่มที่มีการอบรม เพื่อที่พวกเขาจะได้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎข้อบังคับเพื่อที่จะทำให้วันอาทิตย์เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ และเข้าใจว่าเหตุใดพระศาสนจักรจึงเรียกร้องพวกเขาให้ต้องมาชุมนุมกันเพื่อเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทและไม่ใช่มาด้วยศรัทธาส่วนตัว อาศัยวิธีนี้สัตบุรุษจะเรียนรู้ถึงประสบการณ์ของวันพระเจ้าดูจะเป็นเครื่องหมายแห่งความล้ำเลิศของพระเจ้าเหนือการกระทำทั้งปวงของมนุษย์ และไม่ใช่เป็นเพียงวันที่ห้ามทำงาน โดยอาศัยการมาร่วมชุมนุมกันในวันอาทิตย์ พวกเขาจะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งกว่าพวกเขาเป็นสมาชิกของพระศาสนจักรและจะทำการแสดงสิ่งนี้ออกมาอย่างเปิดเผย
 5. ในการมาชุมนุมกันในวันอาทิตย์ เจกเซนในชีวิตของชุมชนคริสตชน สัตบุรุษควรที่จะต้องมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งและมีจิตตารมณ์แห่งการเป็นชุมชน รวมถึงเป็นโอกาสที่จะได้รับการรื้อฟื้นชีวิตจิตภายใต้การนำของพระจิตเจ้า อาศัยวิธีนี้ พวกเขาจะได้รับการคุ้มครองให้พ้นจากลัทธิต่างๆ ที่ให้สัญญาว่าจะหลุดพ้นจากความเจ็บปวดแห่งความสิ้นโดยและจะได้รับความสมหวังอย่างบริบูรณ์ในการปฏิบัติศาสนกิจ
 6. ที่สุด การอภิบาลควรที่จะมุ่งไปยังมาตรการและขั้นตอนต่างๆ ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะ “ทำวันพระเจ้าให้เป็นวันแห่งความชื่นชมยินดีและเป็นอิสระจากการทำงาน ” (SC 106) อาศัยวิธีนี้ วันอาทิตย์จะกลายเป็นจุดเด่นของวัฒนธรรมปัจจุบันในฐานะที่เป็นเครื่องหมายของเสรีภาพ และเป็นผลในฐานะที่เป็นวันที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อความดีของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งแน่นอนว่ามีคุณค่าเหนือการค้าหรือผลผลิตแห่งอุตสาหกรรมใดๆ
 7. พระวาจาของพระเจ้า ศีลมหาสนิท และพันธกิจของพระสงฆ์ล้วนเป็นของขวัญที่พระเจ้าทรงมอบให้แก่พระศาสนจักร ผู้ทรงเป็นพระชายาของพระองค์ และของขวัญเหล่านี้เราจะต้องรับและสวดภาวนาเพื่อพระพรของพระเจ้า พระศาสนจักรซึ่งเป็นเจ้าของแห่งของขวัญเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการมาร่วมชุมนุมกันในวันอาทิตย์ ขอบพระคุณพระเจ้าทำนองเดียวกันกับ

- สัตบุรุษที่มาชุมนุมกันโดยรอยความชื่นชมยินดีแห่งการพักผ่อนที่สมบูรณ์ในวันของพระเจ้า “ต่อหน้าพระบัลลังก์และต่อหน้าลูกแกะของพระเจ้า” (วิว 7: 9)
32. วันอาทิตย์ใดที่การเฉลิมฉลองพระวาจาและการรับศีลมหาสนิทไม่อาจกระทำได้ สัตบุรุษถูกขอร้องให้ทำการสวดภาวนา “โดยหาเวลาที่เหมาะสมทั้งเป็นการส่วนตัวหรือพร้อมกันกับครอบครัว หรือหากเป็นไปได้ ก็รวมกันเป็นหลายครอบครัวแล้วทำพร้อมกัน” (CIC, can. 1248, 2) ในกรณีเช่นนี้การถ่ายทอดโทรทัศน์เกี่ยวกับพิธีกรรมสามารถช่วยเหลือได้เป็นอย่างมาก
33. ที่ควรจำใส่ใจเป็นพิเศษได้แก่ความเป็นไปได้ที่จะทำวัตรเป็นบางส่วน เช่นการสวดภาวนาเช้าค่ำ ซึ่งในช่วงแห่งการสวดภาวนาดังกล่าว อาจแทรกบทอ่านประจำวันอาทิตย์เข้าไปด้วย เพราะว่า “เมื่อประชากรได้รับเชิญให้ทำวัตรและพากันมารวมใจและร่วมเป็นเสียงเดียวกัน พวกเขาก็ได้แสดงออกให้เห็นถึงพระศาสนจักรที่กำลังทำการเฉลิมฉลอง พระธรรมล้ำลึก ของพระคริสตเจ้า” (GILH 22) เมื่อพิธีเฉลิมฉลองจบลงอาจแจกศีลมหาสนิทได้ (no. 46)
34. “พระพรหมทานของพระเจ้าได้จะไม่มีวันขาดหายไปสำหรับทั้งปัจเจกชนและชุมชน ที่เป็นเพราะการเบียดเบียนศาสนาหรือขาดพระสงฆ์ ไม่มีโอกาสได้ทำการเฉลิมฉลองศีลมหาสนิทเป็นเวลา ระยะสั้นหรือระยะยาว พวกเขาสามารถสร้างความปรารถนาที่จะรับศีลศักดิ์สิทธิ์และเป็นหนึ่งในสายสัมพันธ์กับพระศาสนจักรทั้งปวงโดยอาศัยการสวดภาวนา ดังนั้นเมื่อพวกเขาเรียกหาพระคริสตเจ้าพร้อมกับยกจิตใจขึ้นหาพระองค์โดยอาศัยอนุภาพของพระจิตเจ้า พวกเขาจะเข้าไปอยู่ในสายสัมพันธ์แห่งความเป็นหนึ่งเดียวกันกับพระคริสตเจ้าและพระศาสนจักรซึ่งเป็นกายทรงชีวิตของพระองค์ ... ดังนั้นพวกเขาจึงได้รับผลแห่งศีลมหาสนิท” (CDF, Epistle, 6 August 1983)
50. “จะให้ความสำคัญเพียงใดก็ไม่เพียงพอสำหรับการชุมนุมกันในวันอาทิตย์ ไม่ว่าจะเป็นมิตีของแหล่งต้นตอแห่งชีวิตคริสตชนของปัจเจกชนหรือของชุมชน หรือในมิตีของเครื่องหมายแห่งการตั้งใจของพระเจ้าที่รวมมนุษยชาติเข้าไว้ด้วยกันในพระคริสตเจ้า คริสตชนทุกคนจะต้องเชื่อมั่นว่า พวกเขาไม่อาจที่จะเจริญชีวิตในความเชื่อหรือมีส่วนร่วมในพันธกิจสากลของพระศาสนจักรได้ นอกเสียจากว่าพวกเขาได้รับการหล่อเลี้ยงด้วยศีลมหาสนิท พวกเขาต้องมีความเชื่อมั่นเช่นเดียวกันด้วยว่า การไปร่วมชุมนุมกันในวันอาทิตย์คือเครื่องหมายต่อโลกถึง พระธรรมล้ำลึกแห่งความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งได้แก่ศีลมหาสนิท” (John Paul II, Address, 27 March 1987)

สรุป

เอกสารชิ้นนี้เป็นการทบทวนเทววิทยา และขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับวันของพระเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมุมมองคำสอนของสังคายนาวาติกัน 2 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมเนียมว่าด้วยจารีตพิธี ที่สำคัญที่สุดคือคำจำกัดความวันอาทิตย์ว่าเป็นวันของพระเจ้าเนื่องมาจากศีลมหาสนิท มิตีแห่งสวรรค์และมิตีแห่งปัสกาของวันอาทิตย์ หรือ วันแรกและวันที่แปด วันพักผ่อนและวันแห่งการเฉลิมฉลอง และการชุมนุมกันในวันอาทิตย์ในกรณีที่ขาดพระสงฆ์

ทว่า เทววิทยาและธรรมเนียมประเพณีต้องมีการปรับให้เป็นความจริงในมิตีของวัฒนธรรม และการอภิบาลของพระศาสนจักรในแต่ละท้องถิ่น ในขณะที่เทววิทยามีคุณสมบัติและเชิงปฏิบัติที่เป็นสากล

วัฒนธรรมมีจุดยืนที่ธรรมเนียมและการปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นเกี่ยวกับการนมัสการในวันอาทิตย์ วันอาทิตย์เป็นวันหยุดนั้นถือกันแทบทุกประเทศ ถึงแม้ว่าจะไม่ถือกันว่าเป็นวันหยุดทางศาสนาทั้งหมดก็ตาม การแสดงออกภายนอกที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติควบคู่กันไปกับการเฉลิมฉลองวันอาทิตย์บ่อยครั้งถูกกำหนดขึ้นจากศาสนาอื่นหรือกฎระเบียบของทางราชการ ความหมายที่ลึกลงไปของการมาชุมนุมกันในวันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นชุมชนเพื่อพบกับพระเจ้าโดยอาศัยพระวาจาและศีลศักดิ์สิทธิ์ บางครั้งถูกบิดเบือนด้วยความตั้งใจเพียงที่จะปฏิบัติตามกฎข้อบังคับเท่านั้น วันอาทิตย์ในฐานะที่เป็นวันแห่งการพักผ่อนหย่อนใจและการเฉลิมฉลอง อาจถือว่าเป็นอภิสิทธิ์ของชนชั้นกลางที่ไม่สามารถจะนำไปใช้กับคนจนที่ไม่มีทางเลือกนอกจากต้องทำงาน การชุมนุมกันในวันอาทิตย์ที่ขาดพระสงฆ์มีจุดประสงค์ที่จะแก้ปัญหาด้านเทววิทยาเป็นการชั่วคราว แต่ชุมชนคริสตชนหลายแห่งก็ยังประสบกับปัญหาของการขาดพระสงฆ์อยู่ดี

ประเด็นต่างๆที่นำมากล่าวข้างต้นน่าจะทำให้เราชื่นชอบกับวันหนึ่งของสัปดาห์ที่มีความสำคัญยิ่งนี้ และเราต้องเฉลิมฉลองวันอาทิตย์ในบริบทของพระศาสนจักรท้องถิ่นที่ทำการเฉลิมฉลอง

ขอให้พระเจ้าจงได้รับพระสิริรุ่งโรจน์ในทุกสิ่ง